

A trieszti Revoltella Múzeum

Trieszt modern művészeti galériája a velenicei születésű vállalkozóról és pénzember-ről, Pasquale Revoltelláról kapta a nevét, aki 1795-ben született és 1869-ben halt meg, s aki mint az osztrák Trieszt egyik legtekintélyesebb és legkiemelkedőbb személyisége a gazdasági és a politikai életben egyaránt jelentős szerepet töltött be. Kétévesen, 1797-ben került Triesztbe, amikor kereskedő szülei ide költöztek a Napóleon fennhatósága alá s emiatt gazdasági válságba került Velencéből. Trieszt ekkoriban lendületesen fejlődő város. Amióta 1719-ben szabad kikötői státust kapott, tengeri forgalma megsokszorozódott, ami számos vállalkozócsaládot odacsábított Ausztriából, Németországból, de a Balkánról és Görögországból is. Mária Terézia kikötője a XVIII. század végére gyors ütemben növekvő, kozmopolita város lett, amelynek Velence hanyatlása csak előnyére vált.

Revoltella már igen fiatalon munkába állt különféle kereskedelmi cégeknél. Üzletemberi rátermettségét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy szinte azonnal saját céget is alapított, amely faárut és gabonát importált, és hamar sikeressé vált. 1830 körül Triesztben született néhány pénzügyi, biztosítási és hajózási vállalat, amelyek később világszerte jelentőséggé váltak, mint például az Assicurazioni Generali és a Lloyd Austriaco. A pénzvilágban is érvényesülésre vágyó Revoltellának sikerült azonnal bekerülnie abba a körbe, amely e vállalkozásokat igazgatta, és azon belül is hamar irányító szerephez jutott. Politikai ambíciók is fűtötték, szintén nem volt nehéz bejutnia a városi tanács testületébe, és gyümölcsöző kapcsolatokat kialakítania a bécsi udvar olyan befolyásos személyiségeivel, mint Karl Ludwig von Bruck báró, a Lloyd Austriaco egyik alapítója, aki 1848-ban képviselő, majd kereskedelmi és pénzügyminiszter lett.

Revoltella, aki nem tudhatta maga mögött egy befolyásos család támogatását és csak saját magának köszönhette karrierjét, igen hamar felismerte, hogy a vagyon felhalmozásával megszerzett társadalmi helyzetét és tekintélyét csak kellemes filantróp, valamint a köznevelés érdekében végzett tevékenységgel szilárdíthatja meg. 1850-től (amikor Ferenc József császár látogatása ráébresztette Trieszt lakóit arra, milyen szegény a városuk művészi értékekben) Revoltella óriási pénzüsségeket áldozott különböző kezdeményezésekre, amelyek célja a városépítés és a művészek és kisiparosok szakmai színvonalának emelése volt: 1850-ben rajziskolát alapított, 1853-ban oltárt adományozott a S. Maria Maggiore templomnak,

Pasquale Revoltella

Carlo Càrra: Nő a tengerparton (1931)

1857-ben ő kezdeményezte a „Ferdinando” (a császár testvére, a főherceg tiszteletere emelt monumentális épület) és a Teatro Armonia építését. Ugyanezekben az években – 1854 és 1858 között – két új otthont is építtetett magának, egy svájci jellegű villát a város szélén és egy pompás belvárosi palotát, amelyet egy berlini építész, a Schinkel-tanítvány Friedrich Hitzig tervezett, eleve úgy, hogy majdan alkalmas legyen szépművészeti múzeumnak (ugyanis a XIX. század végén Triesztnak csak régészeti és természettudományi gyűjteményei voltak). De a legbuzgóbban mégis a Szezei-csatorna megnyitására dolgozott, amelyet meghatározónak tartott, tekintve, hogy a trieszti gazdaság a Kelettel való tengeri kereskedelmen alapult. 1858-ban Párizsba utazott, és felajánlotta Ferdinand de Lessepsnek, hogy a trieszti gazdasági és politikai élet szereplői készséggel részt vállalnak a nagy vállalkozásban. Lesseps hamarosan Triesztbe utazott, és Pasquale Revoltella új palotájának szalonjában találkozott a város képviselőivel, valamint egy másik neves vendéggel, Habsburg Miksa főherceggel, aki akkoriban Lombard-Velencei Királyság kormányzója volt, és személyesen felügyelte a Trieszthez közeli Grignano-sziklán épülő Miramare kastély építését.

Cesare Sofianopulo: Maszkok (1930)

Hathatós munkálkodásának köszönhetően Revoltellát a Szezei-csatorna Társaság alelnö-

Giuseppe De Nittis: Kutyás hölgy (1878)

Arthuro Nathan: Varázsszirt (1931)

A Szezei-szoros átvágása. Pietro Magni allegorikus szoborcsoportja (1863)

kévé választották. 1861-ben hosszú utazást tett Egyiptomban, hogy megtekintse a munkálatok helyszínét – útinaplóját mindmáig palotája könyvtárában őrzik – , és az azt követő években is tovább dolgozott a nagyszabású terv megvalósításán. 1864-ben tanulmányt jelentetett meg *Ausztria részvétele a világkereskedelemben* címmel, amelyben azt a gondolatot fejti ki és igyekszik alátámasztani, hogy Trieszt központi szerepet tölt be az Európát a világhoz kötő gazdasági kapcsolatok hálójában.

1867-ben tehetségének és nagylelkűségének elismeréseként a császár bárói címet adományozott

neki, de ez a cím egyben kárpozlásnak is tűnt, mivel Revoltella egy szerencsétlen vesztegetési ügy miatt 1860-ban egy hónapra börtönbe került.

Hosszan tartó betegség után a báró 1869. szeptember 8-án halt meg, kevéssel a Szezei-csatorna novemberi megnyitása előtt. Mivel agglegény volt, az élete munkájával szerzett hatalmas vagyonát szinte teljes egészében a városára hagyta. Végrendelétében részletesen meghagyta, hogy palotáját teljes berendezésével, könyvtárával, a festményekkel és szobrokkal együtt alakítsák át „szépművészeti intézetté”, nevezzék Revoltella Múzeumnak, az álljon mindig nyitva a közönség előtt, és főleg folyamatosan gyarapítsa állományát nemzetközi színvonalú műalkotásokkal. E célból tekintélyes összeget bízott egy kuratórium gondjaira, amelyet bizalmas embereiből állított össze. Manapság is e szervezet felügyeli az intézmény gazdálkodását – tagjait immár természetesen a trieszti városi tanács nevezi ki.

A Revoltella Múzeumot hivatalosan 1872-ben nyitották meg. Az alapítónak azt a kikötését, hogy a jövedelmeket műalkotásokba kell fektetni, mindig agályosan betartották. A kuratórium évről évre igyekezett jelentős művészek alkotásait megszerezni. Régiségkereskedőktől vagy magánszemélyektől vásároltak, a nyolcvanas évek közepétől kezdve pedig azokon a nagy nemzetközi kiállításokon is, amelyekből Európa-szerte egyre többet rendeztek Velencétől Bécsig, Torinótól Münchenig, Rómától Párizsig. A kurátorok már a Velencei Biennálé 1895-ös első megrendezésekor úgy találták, hogy ez a legjobb alkalom a gyűjtemények bővítésére. A biennáléhoz kapcsolódó vásárlás utóbb állhatatosan megtartott szokássá vált, és ennek köszönheti a múzeum azt, hogy ma már nagy hírű alkotók munkáival büszkélkedhet.

Mindazonáltal be kell vallani, hogy nem minden alkalommal esett a választás a XIX. és XX. század leginkább újat hozó áramlatainak valóban jellemző alkotásaira, hiszen a döntésekben nagy súllyal esett a latba a kuratórium tagjainak ízlése – ők pedig többségükben nem a művészek világából kerültek ki, hanem jobbára konzervatív szemléletű iparosok és földbirtokosok voltak.

Hosszú ideig például, az alapítástól kezdve szinte az évszázad utolsó évéig főleg történelmi témájú festményekkel bővítették a képtárat, ragaszkodva ahhoz az irányzathoz, amely Itáliában a század közepéig igen erősen tartotta magát, de ekkorra már jó ideje átadta helyét egy verista jellegű festészetnek (gondolunk itt Fattorira és a toszkán „foltokban festőkre” (macchiaiolókra), sőt ez utóbbit is szinte teljesen felváltotta a szimbolizmus. Emiatt a kuratórium elszalasztott néhány jó lehetőséget. 1890-ben például elutasították egy Segantini-festmény megvételét, és csak hosszas küzdelem árán juthatott be a gyűjteménybe a nápolyi Domenico Morelli *Mohamed imája* (1870) című nagy jelentőségű képe, amelyet a kivitelezés frissessége, a könnyed, szabad ecsetkezelés miatt technikailag „befejezetlennék” ítélték.

Jóllehet szemléleti viták, politikai megfontolások és szerencsés véletlenek befolyásolták a munkát, a Revoltella Múzeum végül is nagyon érdekes és reprezentatív gyűjteményt hozott létre. Az első világháború előestéjén, 1914-ben már sok nagy olasz művész szerepel benne: történelmi festők (Hayez), a XIX. század közepi realizmus fő alakjai (Fattori, Borrani, Induno, Favretto), impresszionisták (De Nittis), tájképfestők (Ciardi, Dall’Oca Bianca) és szimbolista mesterek (Bistolfi). Ezt az összképet egyáltalán nem rontotta a különös és szerencsétlen sorsú trieszti Umberto Veruda műve. Veruda, a helyi iskola egyetlen igazi megújítója, Italo Svevo nagy barátja volt (az író róla mintázta a *Vénülés éve*i című regényének szobrását).

Ebédlő a Revoltella-kastélyban

Annak ellenére, hogy különösen a sarajevói merényletet megelőző két év-tizedben erősen irredenta személyiségek is tagjai voltak a kuratóriumnak, ami elkerülhetetlenül olasz elfogultságot vitt a múzeum fejlesztési politikájába, a gyűjtemény nem kizárólag olasz művekből állt. Ezeknek az éveknek a leltárkönyvét olvasva feltűnik, hogy igen nagy számban szerepelnek benne külföldi művészek: osztrákok, németek, franciák, belgák, de megtaláljuk a svéd Anders Zorn és a spanyol Ignacio Zuloaga nevét is. Nyilvánvaló jele ez annak a törekvésnek, hogy megőrizzék a Revoltella Múzeum nemzetközi jellegét, amelyet az alapító annyira a szíven viselt, úgy is, mint annak a sokszínű kulturális szövetségnek a szimbólumát, amely a város lelkét alkotta.

1918-ban Triesztet az Olasz Királysághoz csatolták, ami teljesen új helyzetet teremtett. A város addig egy szárazföldi birodalom élettől lüktető támaszpontja volt, most pedig Itália peremvidékére került. Mindenki szerette, de távol esett a politika és a kultúra központjaitól, Rómá-

tól, Milánótól, Firenzétől, Velencétől. Ennek ellenére a Revoltella Múzeum a húszas és a harmincas években is nyitott maradt, egy olyan messzire tekintő igazgató munkájának köszönhetően, aki – jóllehet nem ismerte az európai avantgárd irányzatokat, és a vásárlásokat az olasz novecento irányzatának a képviselőire korlátozta – sikeresen megszerzett a múzeumnak több fontos alkotást, néhány igazi remekművet olyan alkotóktól, mint Carlo Carrà, Mario Sironi, Felice Casorati, Giorgio de Chirico, Felice Carena, Gaetano Previati, Giorgio Morandi.

A távolba tekintés terelte el a figyelmét a korszak trieszti művészeiről, akik között számos eredeti személyiség volt. A viszonyítási alapot természetesen számukra is az olasz kultúra jelentette immár, de mindannyian vagy szinte mindannyian München vagy Bécs akadémiáin tanultak az első világháború előtt, és olyan közegben éltek, amelyben továbbra is hatott a közép-európai kultúra. A húszas években különösen kiemelkedő időszak kezdődött. Az irányvesztés, a zűrzavar, a jövőtől való félelem termékeny szorongássá alakult a kor művészeiben és szellemi embereiben. Trieszt kávéházai költők és festők találkozóhelyei lettek, ahol hosszan vitatkozhattak politikáról és művészetről. A művészek, Vittorio Bolaffio, Ruggero Rovani, Carlo Sbisà, Arturo Nathan, Vito Timmel mellett ott ült az író Italo Svevo, a költő Umberto Saba, de Edoardo Weiss is, Freud tanítványa, az olasz pszichoanalitikus mozgalom megalapítója, aki különösen a terápiás célból festeni kezdő Arturo Nathan személyiségére volt nagy hatással. Az önelemzés és a gondolatok összevetésének igénye, még ha az csak egy kávéházi asztal mellett történt is, természetesen egyfajta identitásvesztésből fakadt: egyelőre a trieszti kulturális világ nem tudott egészen magára találni az új helyzetben, hogy im-

már Olaszországhoz tartozik. A kor legjellegzetesebb alakjainak életrajza egyébként nagyon összetett volt, elég csak az „Italo Svevo” írói névre gondolnunk, amelyet Ettore Schmitz választott magának, hogy ebben szintetizálja kettős identitását, vagy Cesare Sofianopolóra, aki a triezsti gazdasági életben fontos szerepet játszó görög közösség tagjaként lép fel, de akit a mediterrán napfénynél jobban vonzott az északi festészet titokzatossága, amelyet müncheni tanulmányai idején ismert meg. Az Észak–Dél ellentéte foglalkoztatta Arturo Nathant is, egy angol tiszt és egy triezsti asszony fiát, akinek nyilvánvalóan de Chirico és a klasszikus mitológia de Chiricó-i értelmezése a példaadó. A bécsi születésű Vito Timmel, aki a szecesszió kitörölhetetlen bélyegével érkezett Triezstbe, kettősségének a mélyeit kutatta, és ez fejeződik ki egy 1910-ben festett önarcképben, amelyen a fél arca sötétben van. Mindannyian összetett személyiségek tehát, egymástól nagyon különbözőek, de egyesíti őket belső világuk kifejezésének törekvése. Néhányan analitikushoz fordultak, mások ösztönösebben, tudományosan kevésbé igazoltan fogtak hozzá, de a korszak triezsti művészetének legjava éppen ez a mélyről jövő, rejtélyes üzenetekkel teli festészet, amely különösen a húszas és harmincas évek fordulóját tette valóban egyedülálló időszakká.

A második világháború újabb fordulatot hozott a Revoltella Múzeum életében. A háború végével egy újabb fejlődési időszak kezdődött, amelynek során a gyűjtemény az absztrakt irányzatok legnagyobb itáliai képviselőinek számos művével gazdagodott (Fontana, Burri, Vedova, Music), ráadásul új kiállítási helyekkel is bővült. A hatvanas években elkezdődött a Modern Művészeti Galéria bővítése: a Pasquale Revoltella háza melletti palotát a XX. század egyik legnagyobb olasz építész, Carlo Scarpa tervei alapján építették át.

A munkálatok nagyon sokáig elhúzódtak, a múzeum csak 1992-től tárhatta ki ismét a kapuit a közönség előtt, és kezdhette el a művészeti kultúra terjesztését kiállításai, kiadványaival, konferenciáival és más kezdeményezéseivel. Így megvalósult Pasquale Revoltella álma, aki olyan folyamatosan fejlődő és gazdagodó múzeum alapjait kívánta megvetni, amely, mint 1866-os végrendeletében írta, „legyen dísz és éke a városnak, amelyet annyira szerettem”.

Vaszócsik Crista fordítása

Mario Sironi: A pásztor (1932)

Modern Művészeti Galéria